

Το Βασιλικό (1891/1901) και από το 1930-1932 Εθνικό Θέατρο

Την πρωτοβουλία ανέγερσης του Βασιλικού Θεάτρου στην οδό Αγίου Κωνσταντίνου την είχε ο Γεώργιος Α΄ διαθέτοντας για τον σκοπό αυτό τις δωρεές των ομογενών Στέφανου Ράλλη, Κοργιαλένιου και Ευγενίδη αλλά και κρατικούς πόρους. Το οικόπεδο, το οποίο ανήκε στον επιμελητή της βασιλικής χορηγίας Νικόλαο Θων, δεν απορρόφησε μόνο τη μισή δωρεά του Ράλλη. Ήταν και παραμένει απόκεντρο, μικρό, με έντονη κλίση και περιορισμένες δυνατότητες επέκτασης. Τα μειονεκτήματα αυτά επηρέασαν δυστυχώς την αρχιτεκτονική λύση και το μέλλον της. Στις ανεπαρκείς διαστάσεις του οικοπέδου οφείλεται η μικρή αίθουσα και οι μίξερες διαστάσεις των χώρων του κοινού. Δικαίως λοιπόν ο Έλληνας σκηνογράφος της Όπερας του Βερολίνου Πάνος Αραβαντινός έγραφε το 1925 ότι από την Αθήνα έλειπε ένα θέατρο ρεπερτορίου αξιώσεων, αφού το μεν Βασιλικό είχε σκηνή δίχως σάλα, το δε Δημοτικό Θέατρο, που κατεδαφίστηκε το 1940, είχε σάλα δίχως σκηνή.

Η αρχιτεκτονική μελέτη του θεάτρου εκπονήθηκε από τον ικανότατο Ερνέστο Τσίλλερ στα 1891-1894 και η κατασκευή του ολοκληρώθηκε το 1901, όταν η Αθήνα είχε 200.000 περίπου κατοίκους.

Η διαμόρφωση των εσωτερικών χώρων ήταν αποτέλεσμα συγκερασμού ποικίλων επιρροών του Τσίλλερ. Το μικρό οικόπεδο αξιοποιήθηκε από τον έμπειρο αρχιτέκτονα προς όφελος της σκηνής και κατά δεύτερο λόγο της αίθουσας. Η κυρίως σκηνή ήταν πλάτους 18 και βάρους 12,50 μ. Γι' αυτό χρειάστηκε να επεκταθεί και να εκσυγχρονισθεί αρκετές φορές. Η αίθουσα έχει σχεδόν κυκλική πλατεία 400 θέσεων, δύο αμφιθεατρικούς εξώστες και τέσσερα θεωρεία, εκ των οποίων το ένα ήταν το βασιλικό. Στον εσωτερικό διάκοσμο ο δεξιοτέχνης αρχιτέκτων επηρεάστηκε κυρίως από τις δύο Βασιλικές Όπερες της Δρέσδης έργα του σπουδαίου συμπατριώτη του Gottfried Semper και κυρίως από την πρώτη που ανεγέρθηκε εξήντα περίπου χρόνια νωρίτερα (1838-1841). Ο ακαδημαϊκός εκλεκτικισμός της αίθουσας του Βασιλικού Θεάτρου είχε μεγαλύτερη σχέση με το μπαρόκ από ό,τι η μορφολογία των παλαιότερων θεάτρων του Τσίλλερ που ήταν τα δημοτικά Θέατρα της Πάτρας, της Ζακύνθου και της Αθήνας.

Η σύνθεση των κτιριακών όγκων εκφράζει οργανικά τις διαφορετικές λειτουργίες του θεάτρου (σκηνή, αίθουσα, χώροι κοινού κ.λ.π.) ακολουθώντας τη γερμανική παράδοση. Οι όψεις σχεδιάστηκαν στο πνεύμα ενός ακαδημαϊκού εκλεκτικισμού ο οποίος εναρμονίζει στοιχεία ρωμαϊκής και αναγεννησιακής μορφολογίας.

Υποδιαιρούνται σε τρεις ζώνες - βάση, κορμό και στέψη. Η μορφολογική τους ανάδειξη είναι ενιαία με εξαίρεση το μνημειώδες τμήμα της κύριας εισόδου. Η βάση ύψους 2 μ. διαμορφώθηκε με επιχρισμένη τοιχοποιία σε απομίμηση κυφωτής λιθοδομής και αδιακόσμητα παράθυρα, ενώ ο κορμός με παράθυρα και αετωματική στέψη, ιωνικές παραστάδες και στηθαίο με κιονίσκους. Τη στέψη του κτιρίου αποτελούν το γείσο και το στηθαίο. Στην πρόσοψη δεσπόζει το προεξέχον κεντρικό τμήμα με έξι κορινθιακούς κίονες οι οποίοι πατούν (εδράζονται) σε ισάριθμους πεσσούς της βάσης και στηρίζουν τον τεθλασμένο θριγκό της στέψης, στα πρότυπα της ρωμαϊκής βιβλιοθήκης του Αδριανού. Όμως, το προεξέχον κεντρικό τμήμα έχει μια πλαστικότητα δυσανάλογη με την κλίμακα του κτιρίου. Αυτό φαίνεται καθαρά σε πρόσφατη φωτογραφία.

Οι σημαντικότερες εργασίες ανάπλασης και εκσυγχρονισμού έγιναν το 1930-1932, το 1961-1963, το 1970 και το 2003-2007. Οι πρώτες πραγματοποιήθηκαν την περίοδο της Δεύτερης Ελληνικής Δημοκρατίας και αφορούσαν την εσωτερική ανακαίνιση του κτιρίου, το οποίο μετονομάστηκε από Βασιλικό σε Εθνικό, καθώς και τη μεταρρύθμιση της σκηνής του. Η ανακαίνιση έγινε από τον αρχιτέκτονα Αναστάσιο Μεταξά στο πνεύμα του μοντέρνου κλασικισμού με στοιχεία art déco και ο εκσυγχρονισμός του σκηνικού χώρου βασίστηκε σε πρόταση του σκηνογράφου Πάνου Αραβαντινού και μελέτη του αρχιτέκτονα Κωνσταντίνου Δοξιάδη και του μηχανικού Ε. Μαμαλάκη.

Τη διετία 1961-1962 το Εθνικό Θέατρο επεκτείνεται προς τη οδό Μενάνδρου με σχέδια του αρχιτέκτονα Βασίλη Δούρα. Η προσθήκη στέγασε βοηθητικούς χώρους και στον πρώτο όροφο δημιουργήθηκε μεγάλη αίθουσα δοκιμών. Το 1970 η αίθουσα αυτή μεταμορφώνεται ευφάνταστα από τον αρχιτέκτονα Μάνο Περράκη στην ευέλικτη Νέα Σκηνή του Εθνικού, η οποία είχε τη δυνατότητα να μετατρέπεται σε κυκλικό θέατρο, ελισαβετιανή σκηνή, ή οποιοδήποτε άλλο σχήμα με κινητά και ανυψούμενα βάρθρα και με χρήση ανεξάρτητων μεταθετών καθισμάτων. Μετά τον σεισμό του 1999 θα γίνουν

σημαντικές εργασίες στερέωσης, εκσυγχρονισμού και διεύρυνσης της σκηνής και εσωτερικής ανακαίνισης. Οι εργασίες αυτές εκτελέστηκαν την τετραετία 2003-2007 από την ανώνυμη εταιρεία Θόλος με το αμφιλεγόμενο σύστημα μελέτης-κατασκευής.

Και δύο λόγια για την ιστορία του. Το Βασιλικό Θέατρο άνοιξε τις πύλες του στις 24 Νοεμβρίου του 1901. Λειτουργώντας με δικό του επιχορηγούμενο θίασο, εκλεκτούς συνεργάτες και από το 1932 με δική του δραματική σχολή, διαδραμάτισε ουσιώδη ρόλο στην ανάπτυξη της θεατρικής τέχνης και παιδείας του τόπου. Κατά τα πρώτα επτά χρόνια της ζωής του έγινε μοχλός εκσυγχρονισμού των παραστάσεων, χάρη στον νατουραλιστή σκηνοθέτη Θωμά Οικονόμου και τους νέους ηθοποιούς που επέλεξε μεταξύ των οποίων και τη Μαρίκα Κοτοπούλη. Διοικούμενο όμως από αυλικούς και συντηρητικούς λογίους, το Βασιλικό Θέατρο θα αποκτήσει έναν αριστοκρατισμό εκτός τόπου και χρόνου που θα το οδηγήσει σε αναστολή λειτουργίας το 1907. Τελικά, η κρατική μας σκηνή θα βρει τον δρόμο της 24 χρόνια αργότερα, όταν διοικητής του νέου οργανισμού με την επωνυμία Εθνικόν Θέατρον γίνει ο Ιωάννης Γρυπάρης και σκηνοθέτης του ο Φώτος Πολίτης. Έκτοτε έζησε ημέρες δόξας και άλλες λιγότερα καλές.